

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Назарової Ірини Ярославівни

на тему «Модернізація електронних обліково-інформаційних систем в
корпоративних об'єднаннях»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук

за спеціальністю 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит

(за видами економічної діяльності)

Актуальність дослідження.

В умовах сьогодення конкурентні переваги підприємства забезпечуються не лише за рахунок ефективного здійснення основної діяльності, а також і через своєчасне і адекватне реагування на зміни, які відбуваються в конкурентному середовищі. Це дозволяє підприємству адаптуватись до змін та скоригувати свої тактичні дії і стратегічні ініціативи у відповідності до наявних ресурсів та можливостей. Для здійснення таких коригуючих дій менеджменту необхідно володіти достовірною та релевантною інформацією про різноманітні аспекти своєї діяльності, що на сьогодні можливо зробити лише за умови використання інформаційних систем ERP класу, які дозволяють сформувати цілісне бачення про стан та перспективи розвитку підприємства. Тому однією з нагальних проблем, яка на сьогодні має важливе теоретичне та прикладне значення, є формування шляхів та інструментів розвитку інформаційних систем обліку як елементів ERP-систем, які забезпечують інформаційну підтримку прийняття рішень та сприяють налагодженню комунікаційної взаємодії із зовнішніми стейкхолдерами шляхом оприлюднення фінансових, нефінансових та інтегрованих звітів.

Поява технологічних інновацій в умовах переходу до Індустрії 4.0 (Штучний інтелект, Хмарні технології, Big Data, Інтернет Речей) здійснює модерацийний ефект на розвиток інформаційних систем обліку, дозволяючи значно розширити їх можливості по вирішенню облікових задач та сприяючи підвищенню виконання функцій зі збору, обробки, передачі та представлення інформації. На сьогодні їх ефективно впровадження та використання можуть дозволити собі фінансово

потужні підприємства, зокрема, корпоративні об'єднання, що дозволяє удосконалити систему інформаційної підтримки прийняття економічних рішень внутрішніми та зовнішніми стейкхолдерами. В той же час, практики функціонування облікових систем в корпоративних об'єднаннях пішли далеко вперед, внаслідок чого вчені не можуть пояснити і обґрунтувати особливості їх реалізації через відсутність комплексного теоретичного базису, а тим більше, не можуть спрогнозувати їх розвиток в майбутньому.

Прогресивний розвиток облікової науки передбачає постійне удосконалення теоретичних засад бухгалтерського обліку на основі врахування потреб практики, зокрема, в частині функціонування комп'ютерних систем бухгалтерського обліку. Це зумовлює необхідність розробки теоретико-методологічних та організаційних аспектів функціонування інформаційних систем обліку в корпоративних об'єднаннях, які б враховували технологічні інновації Індустрії 4.0, що використовуються в їх діяльності, дозволяючи сформувати найбільш оптимальні шляхи побудови та організації таких систем в напрямі задоволення інформаційних потреб менеджменту та зовнішніх стейкхолдерів, які приймають рішення про інвестування або надання в позику свого капіталу.

Вищенаведене дозволяє констатувати, що дисертаційне дослідження І.Я. Назарової «Модернізація електронних обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях» є достатньо актуальним як для розвитку теоретико-методологічних та організаційних аспектів бухгалтерського обліку, так і для розвитку облікової практики корпорацій, спрямованої на забезпечення інформаційної підтримки процесів прийняття рішень менеджментом корпорацій та підвищення рівня прозорості їх діяльності перед різними групами зовнішніх стейкхолдерів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана відповідно до науково-дослідницьких тем Західноукраїнського національного університету: 1) «Концепція розвитку управлінського обліку в транснаціональних корпораціях» (державний реєстраційний номер 0117U000411); 2) «Модернізація бухгалтерського обліку з використанням комп'ютерно-комунікаційних технологій для забезпечення кібербезпеки підприємств» (державний реєстраційний номер 0120U102054);

3) «Домінанти управлінського обліку в умовах діджиталізації для забезпечення економічної безпеки у воєнний і післявоєнний періоди» (державний реєстраційний номер 0123U101580); 4) «Дослідження та гармонізація системи бухгалтерського обліку і контролю як інформаційного ресурсу для менеджменту» (державний реєстраційний номер 0111U010354); 5) «Концепція організації автоматизованого фінансового та управлінського обліку у ТОВ «Пуск і наладка» (державний реєстраційний номер 0115U001608), 6) «Стан та перспективи розвитку системи бухгалтерського обліку та оподаткування в умовах глобалізації» (державний реєстраційний номер 0117U000147); 7) «Розвиток системи бухгалтерського та управлінського обліку в умовах соціально-економічних викликів» (державний реєстраційний номер 0122U000927).

***Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих в дисертації.***

Наукові положення, висновки і рекомендації, що були одержані в проведеному І.Я. Назаровою дослідженні, характеризуються високим рівнем обґрунтованості та достовірності, спрямовані на вирішення проблеми удосконалення теоретико-методологічних та організаційних засад функціонування обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях на основі використання інноваційних технологій Індустрії 4.0 з метою удосконалення внутрішніх та зовнішніх облікових комунікацій зі стейкхолдерами.

Визначена в дисертації мета, що полягала у дослідженні методологічних, організаційних та прикладних положень побудови обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях та їх модернізації з використанням комп'ютерно-комунікаційних технологій для найбільш повного задоволення інформаційних потреб основних користувачів, була досягнута, що підтверджується як представленими положеннями наукової новизни, так і апробацією окремих результатів проведеного дослідження в практичній діяльності вітчизняних підприємств і установ.

Ознайомлення зі змістом роботи дозволяє зробити висновок про те, що всі поставлені в дисертації завдання були досягнуті, чому сприяло правильне обрання об'єкту та предмету дослідження, а також застосування наукових методів та інструментів, які були релевантними проблемним питанням, які вирішувались за

їх допомогою. Зокрема, значною перевагою даного дослідження є врахування специфіки діяльності корпоративних об'єднань для розвитку інформаційно-облікових систем, зокрема, в частині удосконалення механізмів формування та представлення інформації для зовнішніх стейкхолдерів в рамках корпоративної політики.

Отримані здобувачем результати ґрунтуються на: теоретико-методологічних засадах побудови комп'ютеризованих систем бухгалтерського обліку; працях українських та зарубіжних дослідників в сфері автоматизації, комп'ютеризації та цифровізації облікової діяльності підприємства, а також що присвячені питанням удосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи корпоративного управління; використанні релевантного методологічного інструментарію (історичний аналіз, системний підхід, факторний аналіз, методи алгоритмізації, моделювання та макетування, парадигмальний метод Т.С. Куна та ін.); довідкових та інформаційних виданнях з бухгалтерського обліку; застосуванні спеціалізованого програмного забезпечення для управління діяльністю корпорацій. Вищенаведене підтверджує той факт, що одержані І.Я. Назаровою результати розвивають систему наукових знань щодо комп'ютеризації та цифровізації облікової системи корпоративних об'єднань, а тому вони є актуальними для удосконалення і розвитку науки та практики бухгалтерського обліку.

Список використаних літературних джерел, використаних в процесі написання дисертації, налічує 625 одиниць, більше 200 з яких складають публікації іноземних авторів. Це свідчить про активне використання авторкою сучасних підходів зарубіжних вчених до розвитку інформаційно-облікових систем та інформаційного забезпечення діяльності корпорацій, що робить дане дослідження ще більш цінним для розвитку практики побудови комп'ютеризованих систем обліку в корпоративних об'єднаннях. Окрім праць вчених, до списку літературних джерел включені вітчизняні та зарубіжні нормативно-правові документи з бухгалтерського обліку, а також апробаційні праці (тези науково-практичних конференцій) та Інтернет-ресурси.

Таким чином, наявні всі необхідні підстави для того, щоб підтвердити достатній ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться у дисертаційній роботі І.Я. Назарової.

Наукова новизна одержаних результатів.

В цілому наукова новизна одержаних І.Я. Назаровою результатів полягає в ідентифікації та обґрунтуванні напрямів побудови та виявленні умов функціонування обліково-інформаційних систем для корпоративного управління на базі новітніх комп'ютерних технологій і електронних комунікацій, виходячи із сучасних реалій формування суспільно-економічних відносин у світі та Україні.

Всі одержані авторкою наукові положення, які характеризуються науковою новизною та інноваційністю пропозицій щодо вирішення проблеми удосконалення теоретико-методологічних та організаційних засад функціонування обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях, можна об'єднати в три основні групи:

1. Які забезпечують розвиток науки бухгалтерський облік. До таких положень відносяться наступні:

- ключові функції корпоративного обліку (с. 70-71);
- теоретичне обґрунтування електронної обліково-інформаційної системи (с. 83-87);
- генезис обліково-інформаційних систем (с. 105-137);
- сутнісна характеристика електронного та цифрового документу в обліку (с. 142-158);
- понятійно-термінологічний інструментарій обліку в частині поняття «документування» (с. 162-166);
- основи новітньої парадигми бухгалтерського обліку, місце і значення інформаційно-комунікаційних технологій у її побудові (с. 246-260);
- обґрунтування переваг у застосуванні електронних обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях (с. 298-301);
- сутність та основні елементи корпоративної політики суб'єкта господарювання як сукупності принципів, методів і процедур, що

використовується корпоративними об'єднаннями для ведення економічної діяльності та управління господарськими процесами (с. 342-362);

– система захисту електронної обліково-звітної інформації (с. 390-401).

2. *Які забезпечують розвиток організаційно методичних аспектів побудови обліково-інформаційних систем корпоративних об'єднань.* До таких положень відносяться наступні:

– напрями розвитку корпоративної системи підприємництва (с. 46-51);

– методичні підходи до модернізації електронного документообігу з допомогою QR-кодування (с. 182-188);

– обґрунтування подальшого вдосконалення документації з оформлення купівлі-продажу продукції, товарів, робіт з використанням рахунку-фактури (інвойсу) (с. 194-207);

– рахунок синтетичного обліку 38 «Розрахунки, підтверджені цифровими документами та за бездокументарними операціями» (с. 234-236);

– змістовий формат побудови облікової політики корпоративного об'єднання, що враховує специфіку функціонування і впровадження електронних обліково-інформаційних систем, формування й передачі обліково-звітної інформації (с. 347-354);

– удосконалення форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» шляхом доповнення розділу IV показниками прибутковості зареєстрованого капіталу (коефіцієнти чистого прибутку і дивідендів на величину зареєстрованого статутного капіталу) (с. 424-427);

– оцінка ефективності (рентабельності) операційної діяльності корпорацій (с. 427-437).

Практичне значення одержаних результатів і сформованих рекомендацій.

Окремі наукові положення дисертаційної роботи І.Я. Назарової були доведені до рівня методичних розробок та практичних рекомендацій, що в своїй єдності створюють підґрунтя для ефективного удосконалення обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях.

Практична спрямованість отриманих теоретичних і практичних розробок підтверджується їх впровадженням в господарську діяльність різних видів суб'єктів, які в своїй діяльності використовують інформаційно-облікові системи для забезпечення інформаційної підтримки внутрішніх та зовнішніх користувачів:

- організація корпоративної політики і системи інформаційної безпеки підприємства (ПрАТ «Холдингова компанія «ЕКО-ДІМ» (довідка № 141 від 12.02.2024 р.));

- формування корпоративної політики об'єднання та облікової політики підприємств групи, положення про використання системи електронних документів, внутрішньокорпоративний стандарт політики інформаційної безпеки (ТОВ «ВОДАЛЕНД Україна» (довідка № 53 від 12.09.2023 р.), ТОВ «ВОДАЛЕНД ІНДАСТРІ» (довідка № 29 від 07.09.2023 р.), ТОВ «БЕТОНІКА» (довідка № 27 від 20.09.2023 р.), ТОВ «ФІБЕРІКА» (довідка № від 18.09.2023 р.));

- удосконалення методики документальної і бездокументної реєстрації господарських операцій з допомогою зчитувальних пристроїв і комп'ютерної техніки (ТОВ «Сієфджі Трейдинг» (довідка № 03-15 від 20.03.2024 р.));

- організація документальної та бездокументної реєстрації господарських операцій та електронного документування та ведення обліку грошових коштів та розрахункових операцій, захисту інформації з обмеженням доступу різних користувачів (ТОВ «Тервікнопласт» (довідка № 15 від 21.02.2024 р.));

- регламентація облікової політики підприємства з врахуванням особливостей застосування систем електронного документування та документообігу (ТОВ «Пуск і наладка» (довідка № 12/001 від 07.12.2023 р.), ТОВ «Старфуд» (довідка 12 № від 19.10.2023 р.)).

Пропозиції щодо удосконалення процедури аудиту інформаційної безпеки суб'єктів господарювання та моніторингу захищеності інформаційних систем підприємств були впроваджені в діяльність ТОВ Аудиторська фірма «Консул»

(довідка № 27 від 17.04.2023 р.) та ПП «Аудиторська фірма «Західаудит» (довідка № 20240507-01 від 07.05.2024 р.).

Окремі результати дисертації були впроваджені в діяльність Української асоціації сертифікованих бухгалтерів і аудиторів (довідка № 37 від 11.03.2024 р.) – обґрунтування нової парадигми розвитку бухгалтерського обліку в Україні з врахуванням воєнного часу та необхідності повоєнної відбудови економіки, а також в діяльність Федерації професійних бухгалтерів і аудиторів України (довідка № 32 від 14.03.2024 р.) – пропозиції з удосконалення електронного документування, документальної та бездокументної реєстрації господарських операцій, модернізації електронного документообігу з допомогою QR-кодування та інших методів реєстрації.

Ряд удосконалень було запропоновано в освітній процес Західноукраїнського національного університету (довідка № 126-28/2746 від 29.12.2023 р.) – удосконалення навчально-методичного забезпечення дисциплін «Проектування інформаційних систем і АРМ бухгалтера», «Організація автоматизованого робочого місця бухгалтера», «Автоматизоване робоче місце бухгалтера», «Облік промислового виробництва», «Облік міжнародних операцій», «Облік і звітність за міжнародними стандартами», «Автоматизація формування та подання звітності», «Аналіз ризикоорієнтованих операцій», «Тренінг з фаху», «Тренінг зі спеціальності», «Облік, оподаткування і правове регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності», «Основи обліку і оподаткування», «Бухгалтерський облік і оподаткування», «Теорії та концепції бухгалтерського обліку», «Діджиталізація обліку».

Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях.

Результати дисертаційної роботи І.Я. Назарової опубліковано у 60 наукових працях загальним обсягом 28,5 друк. арк. (особисто авторки – 22,4 друк. арк.), з яких: 24 – статті у наукових виданнях (з них 1 – у науковому періодичному виданні іншої держави; 4 – у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз; 19 – у наукових фахових виданнях України); 36 – тези доповідей і матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. В сукупності публікації авторки повною мірою відображають основні наукові результати дисертації.

Наявна кількість публікацій у наукових фахових виданнях України, а також у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз «Scopus» та «Web of Science», повністю відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 8 жовтня 2019 р. №1220 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук», із змінами, внесеними згідно з Наказами МОН України № 496 від 27.05.2022 р. та № 285 від 08.03.2024 р.

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Дисертаційна робота Назарової І.Я. «Модернізація електронних обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях» відповідає принципам академічної доброчесності. В дисертаційній роботі і наукових працях, що відображають її результати, відсутній академічний плагіат, фабрикації, компіляції та фальсифікації. Використані ідеї, положення, напрацювання наукових результатів інших авторів мають коректні посилання на першоджерела.

Оформлення дисертації й реферату, їх мова та стиль.

Оформлення дисертаційної роботи та реферату за технічними параметрами і структурою повністю відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України. Посилання на використані літературні джерела здійснені коректно та відповідають нумерації списку використаних літературних джерел дисертації. Таблиці і рисунки дисертації пронумеровані в межах розділів та оформлені за єдиним стилем. Текст дисертації написаний українською мовою, поданий логічно та послідовно, із застосуванням наукового стилю. Використання скорочень в дисертації зведено до мінімуму, а ті, які використовуються, є загальноприйнятими скороченнями в бухгалтерській науковій сфері, що зрозумілі її представникам. При першій згадці скорочень по тексту дисертації наведене їх повне розшифрування. Зміст реферату є повністю ідентичним основним положенням дисертації, достовірно розкриває її зміст та основні наукові положення.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Поряд з важливими науковими здобутками І.Я. Назарової щодо розвитку методологічних та організаційних положень побудови обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях, загальною позитивною оцінкою змісту і

оформлення дисертаційної роботи, слід відмітити про наявність окремих зауважень та дискусійних положень, зокрема:

1. Авторкою описано генезис формування і розвитку обліково-інформаційних систем (рис. 1.20, с. 136), що дозволило їй виділити останній етап – етап цифровізації обліку, який характеризується автоматичним фіксуванням інформації у цифровому просторі за допомогою електронних засобів з розподілом та зберіганням інформації на цифрових носіях, хмарних серверах, децентралізованих базах даних тощо. В той же час, при описі даного етапу більша увага має бути приділена ролі мережевих технологій в розвитку обліково-інформаційних систем, оскільки саме вони дозволили уможливити доступ до зовнішніх джерел обробки та збереження інформації та спричинили розробку мобільних комп'ютерних пристроїв, мережевого програмного забезпечення та систем електронно-цифрового документообороту.

2. В другому розділі дисертації представлено порядок реєстрації електронних розрахунків та їх відображення в обліково-інформаційній системі (рис. 2.15, с. 227), що розкриває концептуальні засади електронних розрахунків та їх облікового забезпечення. Однак, даний порядок може бути доповнений як іншими способами здійснення оплати, такими наприклад, як онлайн-розстрочка, криптовалютні картки, так і більш детальним розкриттям видів та змістовного наповнення звітності, яка може бути сформована на підприємстві в результаті здійснення таких платіжних операцій.

3. В третьому розділі дисертації обґрунтовано основи новітньої парадигми бухгалтерського обліку шляхом виділення її головних критеріальних ознак (с. 256-257) та обґрунтування передумов її побудови (с. 258-259). Дисертація значно виграла б, якщо б в ній більш детально було описано елементи «попередньої» парадигми обліку, відносно якої виділяється авторських варіант новітньої парадигми. Оскільки до кінця не зрозумілим залишається те, в чому полягає суть наукових аномалій та наукової революції, що призвели до переходу від старої до новітньої парадигми бухгалтерського обліку, про які безпосередньо зазначає авторка аналізуючи парадигмальну концепцію наукових змін Т.С. Куна (с. 247).

4. На рис. 4.1 наведено структуру корпоративної політики (с. 343), до складу якої включено корпоративну соціальну відповідальність. З метою удосконалення

порядку інформування стейкхолдерів щодо особливостей забезпечення соціальної відповідальності в корпорації авторкою було сформовано напрями розкриття такої інформації у Звіті про управління (с. 356). Результати дослідження мали б більш комплексний характер, якщо б подібні напрями розкриття були удосконалені не лише щодо одного, а й щодо інших складових корпоративної політики – екологічної, кадрової, інноваційної, етичної тощо. Застосування такого підходу дозволило б розглядати Звіт про управління як комплексний інструмент зменшення інформаційної невизначеності у стейкхолдерів щодо всіх складових корпоративної політики.

5.3 метою побудови системи корпоративної безпеки інформації, що генерується в її обліково-інформаційній системі, авторкою було розроблено класифікацію ризиків втрати інформації відповідно до основних загроз (с. 391). Дисертація мала б більш прикладне значення, якщо б до кожного виду виділених ризиків втрати інформації були б сформовані шляхи їх вирішення, зокрема, безпосередньо на основі використання інструментів системи організації бухгалтерського обліку в корпораціях.

Разом з тим, зазначені зауваження та дискусійні моменти в цілому не знижують науково-практичної цінності основних положень дисертації, висновків і рекомендацій, більшість із них мають дискусійний чи рекомендаційний характер підкреслюють складність і комплексність обраної теми дослідження та можуть бути предметом для дискусії під час захисту дисертації.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Назарової Ірини Ярославівни на тему «Модернізація електронних обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях» є завершеним науковим дослідженням, що спрямоване на вирішення проблеми удосконалення теоретико-методологічних та організаційних засад функціонування обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях, що відповідає поставленій меті дослідження.

Тема та зміст дисертаційної роботи повною мірою відповідають паспорту спеціальності 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). Реферат дисертації достовірно відображає основні

результати та висновки, одержані у дисертаційному дослідженні, дозволяючи оцінити загальний внесок дисертанта в розвиток облікової науки та практики.

Дослідження виконано автором самостійно на високому теоретико-методологічному та організаційному рівнях на основі застосування релевантного методичного інструментарію для вирішення проблем в сфері побудови обліково-інформаційних систем корпоративних об'єднань. Основні положення та отримані наукові результати повною мірою висвітлено у наукових публікаціях, а також були широко апробовані на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Враховуючи актуальність теми дисертації «Модернізація електронних обліково-інформаційних систем в корпоративних об'єднаннях» для удосконалення системи інформаційного забезпечення корпоративних об'єднань, наукові результати дослідження, що характеризуються науковою новизною та мають практичне значення, відповідність дисертаційної роботи вимогам Міністерства освіти і науки України, зокрема, пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 р. № 1197 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), вважаю, що її автор – Назарова Ірина Ярославівна, заслуговує на отримання наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 - Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри інформаційних систем
в управлінні та обліку
Державного університету
«Житомирська політехніка»

С.Ф. Легенчук

